

JOSEP ARTÍS, *Tres segles de teatre barceloní. El Principal a través dels anys.* (llibre inèdit conservat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona)

Aspiro, per mitjà de les planes que segueixen, a trametre una impressió, tan puntual i tan ampla com pugui, del medi escènic barceloní al llarg dels segles XVII, XVIII i part del XIX. [...] Impossibilitat d'apuntalar l'intent en una bibliografia especialitzada —la historiografia teatral regnícola no havent estat ni tan sols assajada— m'ha pertocat d'ablanir les múltiples dificultats que comporta descobrir i avivar les fonts d'informació. Desentaforar i transcriure, en aquest cas, una documentació esparsa i submergida en la foscúria i en franc camí d'evaporar-se. No sé si el lector ha caminat alguna vegada per la jungla espectral que són les prestatgeries rònegues i polsoses; si ha aconseguit dominar-ne els topants. Ignoro, també, si sap la tasca pacient i dura; l'acurament i la perseverança que calen per a discriminar, subdividir i enllaçar uns manuscrits; per a articular, finalment, el lligall i fer-ne un conjunt orgànic. [...]

Tothom sap que l'activitat escènica barcelonina es desenvolupà, des del 1600 al 1840, entorn de la sala de la

Rambla, única, durant tot aquell temps, en la contrada pairal. Les peculiaritats presentades per l'immoble en les distintes etapes de la seva existència secular, llurs depressions i renovellaments, omplen bona part de la relació. [...] Hom ha procurat, semblantment, de copsar les pulsacions i les incidències rememoradores de les dolceses i les aspreses d'un organisme comprès entre els exponents del patrimoni espiritual autòcton. D'esparvillar episodis, anècdotes i recordances, De filiar factors que, com és ara el menestralatge, el senyoreig, la cortisania, exerciren en la marxa del teatre una influència marcadíssima. Matisos, en un mot, que ultra d'envigorir el panorama, ajuden a establir el temperament i la fisonomia d'uns nuclis no per remots menys dignes d'atenció. [...]

Una remarca, encara. L'història, bastit amb la més absoluta objectivitat, no és apologètic. Els rectors del «Principal» que foren a través dels rememoraments, les sotsobres, els neguits i les trasmudances que en el decurs de les tres darreres centúries sacsejaren la vida espanyola, no s'anguniaren per res que no fossin el manteniment de l'exclusiva de representar i l'acreixement de la renda del teatre. Una contentesa ingènita, i una devoció infrangible a

l'ordre encarnat en la Monarquia, els privà, en el pla artístic, de promoure, de facilitar, si més no, els èxits transcendents. Un criteri netament crematístic, de classe neutra, havia, per força, de cohibir la institució i condemnar-la a un ascetisme eixorc. Res no impedia als factòtums del «Principal» de mirar enrere, sense per això perdre l'impuls d'avançar. La pertinàcia amb què avantposaren la tradició a l'acció dinàmica o renovadora motivà que el popular coliseu no arrelés absolutament en l'entranya del poble. [...]

Els anys 1847-1850 marquen el punt més alt de la dissensió entre els addictes a l'un i a l'altre teatre. En lloc adient es registren els esforços que per a copar el coliseu degà practicaren en manta represa els liceistes. Parlem ara solament dels intents de captació basats en fórmules que no fossin les de compra-venda. En fer encara no un any que el Liceu era obert, trameté la seva Directiva aquesta branca d'olivera a la Junta de l'Hospital:

La competencia sostenida entre ambas empresas durante un año debe haber convencido a la una y a la otra de que este sistema es fatal para ambas; de que no dejará medrar a ninguna, y de que al fin traerá la

ruina de esta o de aquella, si es que no quedan las dos envueltas en la misma desgracia.

No mueve a la Comisión a dar este paso la circunstancia de, que según parece, el Gobierno no hace, a lo menos por este año, novedad alguna en los teatros, pues estaba resuelta a verificarlo en la época presente cualquiera que fuese el estado en que la cuestión se hallara. Su sistema en esta parte lo puso de manifiesto cuando después de expedida la Real orden en que se autorizaba al Liceo para dar bailes de máscaras repitió a la Casa de Caridad las mismas proposiciones que le había hecho cuando esta autorización era problemática. La Comisión, pues, hablando con sinceridad y buena fe, dice que no se hace ilusiones, y cree que tampoco se las hará esa Ilustre Administración, y por lo mismo esta comprenderá como la Comisión lo comprende, que dos teatros tal como están montados en el día no pueden sostenerse en Barcelona, mucho menos cuando los artistas de todas clases se vuelven cada día más exigentes.

Estamos en la época de la época de los ajustes y pronto se abrirá la liza en que lucharán los dos teatros sin otro fruto que obligarse a mayores dispendios y avivar la enemistad entre las familias afectas al uno o al otro Coliseo, enemistad que si bien es absolutamente ignorada de la población en general, puede dar ocasión a odios particulares y afectar los intereses de las dos casas.

Todos los conocemos, todos estamos convencidos de ello, y sin embargo no ponemos remedio. Esta Comisión no tiene empacho en dar el primer paso ni en que se sepa que lo ha dado. Comprende muy bien que no ha de faltar quien lo califique de miedo, quien diga que el Liceo ya no puede sostenerse, quien asegure que ya está perdido; pero las habladurías nada le importan: hace tres años que las oye, y aún suenan en sus oídos las terribles palabras con que se amenazó a la población de Barcelona con el riesgo de quedar enterrados bajo las ruinas del edificio los espectadores que lo llenaran el día de su apertura. Tales cosas non afectan ni han afectado nunca a esta Comisión que llevó a cabo la tarea que le

encomendaron sus comitentes. En la posición que hoy ocupa no rehúye el combate, ni ceja ante la lucha; mas, puesta al frente de intereses ajenos, cree deber suyo invitar a una paz que los garantice completamente reservando la guerra que puede ponerlos en riesgo para cuando esa paz no sea asequible. Los que quieran hacer a esta Ilustre Administración la justicia de creerla poseída de los mismos sentimientos mucho más cuando los intereses de que cuida pertenecen a los pobres.

Quisiera esta Comisión evitar los males que prevé para el Hospital y para el Liceo, cree que es posible hallar un medio conciliatorio, y propone para conferenciar acerca de ello que esa Ilustre Administración se sirva nombrar con urgencia los Señores Vocales de su seno que sean de su agrado. Si esto puede traer un pronto y buen resultado, la Comisión se felicitará de haberlo propuesto, y si no produce ninguno le quedará el consuelo de haberlo querido y de haber antepuesto el bien general al pueril reparo de ser la primera en lamentar de oficio los riesgos comunes.

Dios, etcétera.

Barcelona, 10 de enero de 1848

Joaquín M. de Gispert

Juan Cortada

La referència al fet de no variar el govern el règim de teatres es contrau a l'esperança, covada un temps pels fundadors del Liceu, que fos el seu teatre reconegut oficialment com a institució lírica italiana. Ans que l'anihilament del Principal, volien els liceistes exercir l'hegemonia operística; ésser sols a representar òperes. Per a l'obtenció d'aquest propòsit realitzaren tota mena de gestions, ací i a Madrid. Per tres vegades el 1847, el 1849 i el 1852, anà d'un pèl que no aconseguissin l'intent. El 1847, amb motiu d'un «Decret d'organització del teatre nacional». El 1849, en virtut d'un «Decret orgànic dels teatres del Regne». El 1852, amb ocasió d'un «Decret orgànic de teatres». Per les dues primeres disposicions restaven els teatres de Madrid i províncies reduïts a un nombre determinat i a un repertori concret i exclusiu. Els quatre teatres existents llavors a Madrid —situats pel govern en un pla de preferència— foren en el primer Decret classificats com a «teatres públics»; en el segon Decret,

com a «teatres de número». El 1847 s'assignaren a Barcelona tres sales de condició igual a les reconegudes a Madrid. El 1849 fou el nombre de sales augmentat a quatre. Per l'una i l'altra disposició s'interdeia als teatres que es dirien de primera categoria de recórrer a un repertori que no fos l'assenyalat als coliseus de la seva classe. Segons el Decret de 1849, els teatres, tant de Madrid com de províncies, que volguessin funcionar de més a més dels susdits, eren obligats a sotmetre's a unes regles dictades per a les sales dites «supernumeràries». El 1847 es comptaven a Barcelona, per ordre d'antiguitat, tres teatres; Principal, Nou i Liceu. Així doncs, el Decret promulgat en aquesta data establia que d'ésser tres els teatres d'una capital de província de primer ordre, fos el tercer el destinat a l'òpera i els balls escènics. El Decret de 1849 concedia a Madrid i a les capitals de província la densitat de població de les quals ho permetés, quatre teatres; un per al drama, un per a la comèdia, un per al gènere líric espanyol i un per al líric italià. Facultava, ensems, a un dels teatres lírics —l'espanyol o l'italià— per a tenir companyia de ball escènic. Cal remarcar que per la data portava la sarsuela bolquers... Els decrets d'«organització del teatre nacional» i «orgànic dels teatres del Regne», foren pels liceistes com

una rifa grossa de Nadal. Quina sala barcelonina oferia al teatre líric italià estatge com el Liceu? Veure el Liceu destinat a les òperes i el Principal al vers, era feia molt de temps, des del fracàs dels treballs practicats per absorbir el teatre degà, l'aspiració suprema dels liceistes. Volgué, però, el fat, que el primer Decret conegués a Barcelona resistències difícils de domar, i que s'alcessin en contra del segon, un extrem del qual disposava que les societats particulars amb escenari tributessin com el teatre de major categoria de la localitat on radicaven, ultra la Junta de l'Hospital, un sector nombrosíssim de la població. Per alguna cosa comptava Barcelona, el 1849, un eixam de teatres privats... Les reclamacions, les protestes, els esgarips dels actors, professionals o aficionats, atabalaren el ministre, tombat per una regolfada política en ple rebombori teatral.